

IN MEMORIAM

Wspomnienie o Prof. dr. hab. Tadeuszu Radziku (1953–2009)

Wydaje się, że śmierć jest czymś naturalnym. Pod jednym wszakże warunkiem, iż nie dosięga osób w kwiecie wieku. Ludzi pełnych twórczego wigoru, którzy są w trakcie realizacji swoich planów naukowych. Takim człowiekiem był Profesor Tadeusz Radzik — Mistrz i Nauczyciel, który odszedł od nas nagle 7 XII 2009 r.

W momencie gdy zabraknie bliskiej osoby, często stają przed oczyma chwile z nią spędzone. Tak było również w moim przypadku. Szczególnie utkwił mi w pamięci nasz wspólny wyjazd na wrześniowy zjazd historyków w Olsztynie, który stał się okazją do długich rozmów Szefa z uczniami.

Po raz pierwszy spotkałem Profesora na swej drodze w 1992 r. w momencie wyboru seminarium podczas studiów historycznych w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Nie było to zresztą takie łatwe, ponieważ, już tradycyjnie, było więcej chętnych niż miejsc na Jego zajęciach. W konsekwencji podczas pierwszego spotkania trzeba było się wykazać ukształtowaną koncepcją pracy magisterskiej, aby znaleźć się w grupie szczęśliwców. Na zawsze pozostaną w mojej pamięci nasze seminaryjne dysputy

w pokoju 311 Starej Humanistyki. Była to wręcz naukowa uczta. Pod Jego kierunkiem przygotowywałem również rozprawę doktorską, najpierw w charakterze słuchacza na studiach doktoranckich, a po kilku miesiącach już jako Jego asystent.

Otwartość Mistrza, życzliwość i wsparcie umożliwiły mi (oraz moim kolegom) rozwijanie naukowych zainteresowań. Dopingowały w pracach nad rozprawą habilitacyjną. Przyjazny, chętny do pomocy, ale gdy było trzeba, potrafił od razu postawić na nogi i zmobilizować do wyteżonej pracy. Co godne podkreślenia, zawsze liczył się z naszym zdaniem. Był dla nas Mistrzem, Nauczycielem i Szefem. Jeszcze na dzień przed śmiercią rozmawialiśmy, kreśląc naukowe plany na przyszłość. Przypominałem sobie każde słowo z naszej rozmowy, nie dowierając, że już nie dane nam będzie wspólne ich zrealizowanie.

Profesor Tadeusz Radzik urodził się 16 IX 1953 r. w Lublinie. Z tym miastem pozostał związany do końca, cały czas przybliżając licznemu gronu zainteresowanych zawiął historię Koziego Grodu. Tu przeszedł szczeble swej szkolnej edukacji. W 1973 r. ukończył Technikum Geodezyjno-Drogowe, uzyskując świadectwo dojrzałości oraz dyplom technika o specjalności — budowa dróg i mostów. O swej edukacji w szkole średniej opowiadał nam z dumą, ale i z pewnym, charakterystycznym dla siebie przekąsem. Wspominał, że w pewnym momencie uznał, że większy będzie z niego pożytek, gdy zostanie historykiem. W konsekwencji w październiku 1973 r. rozpoczął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym UMCS, które ukończył w kwietniu 1977 r. z wyróżnieniem, obroną pracy magisterskiej pt. „Puławy w latach 1918–1939”, napisanej pod kierunkiem profesora Albina Kopruckowniaka.

Kariere naukową rozpoczął w Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych UMCS, pracując kolejno na stanowiskach: asystenta stażysty, asystenta, starszego asystenta i adiunkta. Już 16 IV 1980 r. obronił pracę doktorską pt. „Szkolnictwo polonijne w Wielkiej Brytanii w latach 1852–1954” napisaną pod kierunkiem profesora Albina Kopruckowniaka. Przewód doktorski ukończył więc w 3 lata po zatrudnieniu, a praca została nagrodzona w konkursie im. Floriana Znanieckiego. Pod tym względem był wzorem. Zawsze powtarzał: „Jeśli coś robicie, róbcie to tak, abyście byli z tego dumni”.

Dzieje Polonii stały się w tym okresie głównym obszarem naukowych rozważań Tadeusza Radzika. Od września 1981 r. do czerwca 1982 r. przebywał w Stanach Zjednoczonych jako stypendysta Fundacji Kościuszkowskiej, zbierając materiały do pracy habilitacyjnej. Ten pobyt pozwolił Mu jednak również na zgromadzenie informacji do kilku kolejnych książek. W ten sposób został zaprezentowany w monografiach Jego autorstwa w miarę kompletny obraz polskiej Polonii w tym kraju.

Tadeusz Radzik habilitował się w styczniu 1987 r. na podstawie pracy: *Polonia amerykańska wobec Polski (1918–1939)*, Lublin 1986. Za tę publikację otrzymał nagrodę Ministra Edukacji Narodowej. Był już wówczas uznawany za jednego z najlepszych znawców dziejów Polonii. Od 1 II 1988 r. został zatrudniony jako docent w Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych — Zakładzie Badań Polonijnych. Natomiast z dniem 1 października tego roku przeszedł do Zakładu Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS i pozostał w nim (pełniąc od 1996 r. funkcję kierownika) do swego, przedwczesnego, końca. Od 1992 r. był profesorem nadzwyczajnym UMCS. Tytuł profesora uzyskał w 1993 r., a 1 III 1999 r. został profesorem zwyczajnym. Ten ostatni awans nastąpił w wieku 46 lat. Tempo zaiste imponujące i uwzględniając Jego dokonania na niwie naukowo-dydaktycznej — godne naśladowania. Profesor zajmował ponadto w latach 1994–2000 stanowisko dyrektora Instytutu Historii UMCS.

Zainteresowania badawcze Profesora Tadeusza Radzika koncentrowały się przede wszystkim wokół dziejów Polonii w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych, proble-

mów społeczno-politycznych po 1918 r. i spraw mniejszości narodowych w Polsce. Pomimo tego, że w tej ostatniej sferze dominowały zagadnienia dotyczące dziejów Żydów, to wręcz pasjonował się historią Ukraińców. Ogółem Jego dorobek naukowy przekroczył 300 publikacji. Do najważniejszych możemy zaliczyć monografie: *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii w latach drugiej wojny światowej*, Lublin 1986; *Stosunki polsko-żydowskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1918–1921*, Lublin 1988; *Społeczno-ekonomiczne aspekty stosunku Polonii amerykańskiej do Polski po I wojnie światowej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989; *Polonia amerykańska wobec Polski (1918–1939)*, wyd. I, Lublin 1986 i wyd. II, Lublin 1990; *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej (1945–1990)*, Lublin 1990; *Z dziejów społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej (1945–1990)*, Lublin 1991; *Yeshivah Hakhmei Lublin*, Lublin 1994; *Uczelnia Mędrców Lublina*, Lublin 1994; *Polska Macierz Szkolna Zagranicą 1953–1993*, Lublin 1995; *Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii 1947–1997*, Londyn 1997; *Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskiego Zagranicą w latach 1941–1991*, Lublin 1992; *Lubelska dzielnica zamknięta. Żydzi w Lublinie (1939–1942)*, Lublin 1999; *Historia Zrzeszenia Nauczycielstwa Polskiego za Granicą 1941–1991*, Londyn 1999; *Zagłada lubelskiego getta*, Lublin 2007. Poza tym był współautorem *Dziejów Lublina*, t. 2: *XIX i XX w.*, Lublin 2000, redaktorem kilku prac zbiorowych oraz współredaktorem wydawnictw źródłowych.

O Jego naukowej aktywności świadczy fakt, iż był stypendystą i wykładowcą uczelni amerykańskich (Loyola University, University of Illinois AT Chicago; Bluffton College, Ohio University), brytyjskich (London University) i innych (Central European University w Budapeszcie, Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu). Swoje referaty głosił na konferencjach naukowych w: Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Belgii, Francji, Włoszech, Szwajcarii, Austrii, Czechach, Ukrainie, Niemczech i na Węgrzech. Profesor był członkiem Komitetu Badania Polonii Polskiej Akademii Nauk (od 1987 r.), sekretarzem naukowym Komitetu, następnie członkiem prezydium. Od 2007 r. był członkiem Komitetu Badań nad Migracjami Ludności i Polonią PAN, prezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego — Oddział w Lublinie, a następnie wiceprezesem, członkiem Prezydium Zarządu Głównego PTH, Sekretarzem Generalnym oraz członkiem Zarządu Głównego PTH. Pełnił funkcję członka rzeczywistego Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, członka Komisji Historycznej Oddziału PAN w Lublinie, członka Komisji do Badania Diaspory Polskiej Akademii Umiejętności oraz Komisji Stosunków Międzynarodowych Komitetu Nauk Historycznych PAN. O Jego naukowo-dydaktycznym dorobku może świadczyć fakt, że Profesor Tadeusz Radzik wypromował ogółem 13 doktorów i wielu magistrów. Był recenzentem w 18 przewodach o tytuł profesora, 25 przewodach habilitacyjnych i 34 doktorskich.

Kolejnym przejawem Jego aktywności były piastowane stanowiska w redakcjach czasopism, takich jak: „Rocznik Polonijny”, „Przegląd Polonijny”, „Rocznik Lubelski”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Res Historica”, „Almanach Historyczny”, „Biuletyn Komisji Historycznej Oddziału PAN w Lublinie”, „Studia Polonijne”, „Annales UMCS”, Dzieje Najnowsze”. W latach 1995–1998 i 2002–2009 pełnił również funkcję redaktora naczelnego „Rocznika Chełmskiego”. Uczestniczył w pracach Komisji Nagrody Artystycznej Miasta Lublina, Senatu UMCS, Rady Naukowo-Programowej Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców, Rady Programowej Fundacji „Semper Polonia”, Rady Muzeum Lubelskiego. Był również rzeczoznawcą w zakresie wydawania opinii kwalifikujących podreżniki do użytku szkolnego.

Profesor był laureatem Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1986) oraz Nagrody Ministra Edukacji Narodowej (1988), dwukrotnym laureatem Nagrody im. Floriana

Znanieckiego (1981, 1986), laureatem Nagrody Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią za osiągnięcia w badaniach polonijnych (2000). Rektorzy UMCS szesnastokrotnie wyróżniali Go Nagrodą za osiągnięcia w pracy. Wyróżniony został również Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Ostatnio pracował nad dwiema kolejnymi książkami, do których gromadził materiały podczas ubiegłorocznej kwerendy w Londynie, i edycją materiałów źródłowych. Niestety nie udało się ich ukończyć.

W imieniu uczniów Profesora — pracowników Zakładu Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS mogę stwierdzić z całą stanowczością, że zawdzięczamy Mu bardzo wiele. Stawiał na pierwszym miejscu nasze doskonalenie, rozwój naukowy, nabywanie sztuki historyka. Podkreślał przy tym, abyśmy byli nie tylko współpracownikami, ale również przyjaciółmi. Służył nam wzorem. Motywował do pracy nad magisterium, doktoratem i habilitacją. Powtarzał, że na zaszczyty zawsze przyjdzie czas. Ale w momencie, gdy nadszedł moment zbierania przez Niego zaszczytów i satysfakcji za osiągnięcia na niwie naukowo-dydaktycznej, to Profesora zabrakło. Nie dana już Mu będzie radość z kolejnych habilitacji finalizowanych przez Jego uczniów.

Jednak wyniki naszych osiągnięć naukowych i działalności zawodowej są i będą konsekwencją nie tylko naszego trudu, ale również świadectwem trwania wkładu Profesora w rozwój nauk historycznych. Na zawsze pozostanie w naszej Pamięci nie tylko jako Nauczyciel, Mistrz i Szef, ale również jako Przyjaciel.

Robert Litwiński
Lublin